

Urruzuno saria, ohiko bidean

Aurten ere, 13 eta 18 urte bitarteko hogeit hamar gazte Europako hainbat lekutan ibili da Eusko Jaurlaritzak antolatutako Urruzuno literatur lehiaketari esker. Gasteiztik antolatutako ekimenetako asko kritikagarriak izanagatik, ondo eginak ere aitortu beharrekoak dira.

Lehiaketak literaturan beti izango dira injustuak eztabaidarik gabe, eta epaimahaikideen aurreiritziek tarte handia izan dezakete, baina bizpahiru sariren ordeztz hogen paratzeak ere bere neurrian zabaldu egiten du aukera. Saritu gabe lan bikainak gelditu direna ziur egon arren, eta egileoi frustrazioa ere eragin.

Baina lehiaketa horren asmakizuna sarian datza: nerabeei dirutza eman ordeztz, askoz aberasgarriagoa den bidaia da saria. Bost axola Europako zein lekura den, hamar egun, ordura arte ezagutu ez eta idazten duen jendearekin egotea, adin jakin batean, oso garrantzitsua izan daiteke. Norbere inguruan literatura eskolara mugatzen delarik batez ere.

Zazpi urte dira azkeneztz irabazi nuenetik, eta ezin ukatu haren eragina gaur ere, haren ildotik izan bainuen lehen harremana hainbat pertsona interesgarriekin, gero idazle bihurtu direnak edo ez. Eta bizpahiru bider irabaziz gero, ghetto literario garrantzitsua ere osatzen zen, urterot batzen ziren irabazle berrieztz hazten zutena. Eta aurretiaz irabazi genuenoi lehia pizten zigun (ez literarioegia agian) humengorako ere irabaz zezakeen lanen bat egiteko. Ez dakit saritutako dozenaka lagunetatik zenbatek atera duten libururrt bat, baina ia guztiei dabiltzanean indarberritze ko balio diela bai.

Baina urteak aurrera eta bizioak gainetik kendu ezinik ei dabilta Hezkuntza sailekoak. Alemaniatic Irlandara urterot izan genuen eztabaida, ideia bikain hark bazeukala herren zebilen zerbait ere: urte luzez dozena bat giputz eta

lauzpabost bizkaitarrek osatu genuen *espedizioa* harik eta Mikel Ayllon laudiarrek Arabako atea zabaldu arte. Gero zetik arabar gehiagok irabazi du eta Urruzunok eragin zein ez, Mikelek lerro bikainak osatu ditu, harik eta espetxeratu eta askoz gehiagorik irakurtzeko beta kendu diguten arte.

Baina urteak joan eta urteak etorri, eta ez da ekialdeko euskaldunik ageri irabazleen artean. Kanbon, Baionan, Iruñean, ez ote dakite irakurtzen? Analfabetoak ote dira hango ikasleak? Ikastetxez ikastetxe zabaltzen du lehiaketa Jauralaritzako Hezkuntza sailak, eta bere esparrutik at saiatu ere ez sariketa aberasten. Ez dakit aitzakia zein den, Hezkuntzak beharrean Kulturak antolatuko balu desberdina ote litzatekeen, baina ez dela bidezkoa bai, eta kalte handiena ekialdeko gazteei egiteaz gain, euskaraz ikasteko zailtasunei horrelako *apartheid*-ak ezarritz, mendebaldekoiei ere egiten zaie, egin zaigu, balizko idazleei atea itxi eta ezagutzea ukatu digutelako. Ea 2002ko liburuan nafarrik ageri den, ia hoge urteko atzerapenez bada ere.

Durango, orain bai?

Urteak dira Gerediaga elkarteak azokari ekin ziola. Eta badirudi, orain baietz, karpa beste urte pare batez biziko dela eta hortik aurrera eraikin finkoa izango duela Durangoko azokak.

Hainbestetan hainbestek eskatutakoaren lehen urratsa izango da, eraikin duina... duintasunarena, ikusteko dago, baina bizio zaharrak alde batera utzita, betebeharrak zeintzuk diren, gutxieneko ezaugarri batzuk-eta adostea ez legoke txarto, herriari nortasun berezia eman-go dion eraikin ikusgarrienaren egitasmoa hautatu eta praktikotasunean galdu barik. Agintari askorentzat gozoki berezia baita eraikin handiarena, alde egitean hor utziko duen haurtxoa bailitzan.

Itxuraz abendura arteko epea dago egitasmoak aurkezteko eta hortik aurrera bere bidea egingo du, harik eta 2003an azokak egoitza finkoa izan arte. Urtean lauzpabost egunerako ez eze, Durangoko kultur eskaintza hazte-

ko balioko du, hori guztia ondo zaindu behar da... baina hasierako asmoa bazterrean utzi barik, hainbeste gura eta hasierakoari helburuetatik ezer kendu barik.

Horrelako kontuen aurrekinak gure herrian ez dira lar onak izan, baina ez dezagun itxaropena galdu. Urterik urte egon diren arazoak, behin baino gehiagotan aipatu dituzte liburugileek, standetan daudenek, disketxetako arduradunek... azokaren antolatzaileek ere ederto dakite horien berri, halandaze, egiten hasita, elkarlanean kontu txukuna eraiki beharko litzateke. Itxaropena eta asmoa behintzat, hori da. Baietz urte bian euskal liburu-diskogintzaren etxe txukuna izan!

Antzerkigintza, kateak hautsiz

Hausnarketa interesgarriak utzi dizkigu *Argian* Eneko Olasagastik antzerkiaren gainean («Nola dago 'letrasunttoa'?, irailaren 16ko alea).

Kanpotik begira, badirudi basamortuko ibilbideak amaiera edo oasia behintzat topatu duela, eta zelan edo halan, nolabaiteko gozotasuna lortu duela euskal antzerkiak. Beste arlo batzuetan ere (eta ez kulturaren soilik) zer ikasia emango duen bidea egin ostean gertatu da: ohiko bideak agortuta, etena eginez, atzoko egitura zaharkituak astinduz eta erdarara ere makurtuz gehienetan, Katalunian e raza (hizkuntzen antzekotasunagatik soilik ez bazen ere) baina gurean ezinezko zirudien elebitasunaren bidea hartuz. Industriaren eskakizun askori ameto emanez, pentsatu gabeko jarrerak ere azaleratu dira, euskara eta erdarazko bertsioen artean ustez oso herri euskaldunetan gaztelaniazkoa hautatzea-eta... «badakizu, bestela jende gutxi dator».

Baina lehengo harira itzuliz, itxurazko oparotasun horretan zer gelditu da bidean eta zer hartu da? Testuak, ezbairik gabe. 90eko hamarkadatik, euskaraz sortutako zenbat idazlan garaikide taularatu ote dira?

Eta horietatik Hegoaldean? Oraintsu Xirrixti Mirixtik Pantzo Hirigarairen *Lamindegiko Laminak* estrainatu du Donibane Garazin, baina Garazitik Lizarrara bide luzea da-

go oraindik, eta ia hutsaren pareko dira Hirigarai bera edo Antton Lukuren lanak Hegoaldean gozatzeko aukerak.

Luze joko liguke beharbada Nafarroa Beherekoa aztertzean, zalantza barik merezi duen arren, baina horri horren arreta urria ematearena batek baino gehiagok azaldu beharko du, antzerkigileengandik hasita. Baina Hegoaldean Gabriel Arestiren ostean gutxi idatzi eta gutxiago taularatu da. Eta, behar denez, antzezleek, desagerpen horren zumunbiloan ito edo beste bide bat hartzeko hautuan, bigarrena hartu dute. «Gure idazleek ez badituzte egiten, badaude mundu zabalean testuak sobera, eta geuk edo norbaitek moldatuko dizkigu antzokira eroateko legez».

Gutxi erreparatu zaio antzerki liburuen desagerpenari, ziur aski, paperean baino plazan egotea delako idazlanon helburua. Baina lehiaketa bi baino ez daude, ergo, liburu bi urtean. Bat eta bat, bi. Eta hori guztia, zuzenekoak berbiziko indarra hartu duen sasoiotan, formatu txikiaren gailurrean, hibridoan esperientzian, eta ikus-entzunezkoen erresuman.

Badakit bakoitzak berezitasunak dituela, ez dela gauza bera poesia emanaldia atontzea, zinema edo telebista gidoia idaztea edo antzezlanaren paratzea. Baina hemen inor gutxi bizi da horretaz, eta telebistako gidoigintza horren oparoa izanik, jautzia ez da horrenbesterako ere. Sos gutxiago emango du ziur aski, hori bai.

Zinemagintzaren kontraesanak

«Ez dut inoiz eztabaidatuko zer den euskal literatura (*literatura vasca*, erdaraz esan baitzuen eta kontzeptuok desberdin ulertzen dira euskaraz eta erdaraz sarri). Euskaraz idatzitakoa da. Baina zinemagintzaren mintzairaz hitz egitea zaila da, konplikatuagoa baita». Oraintsu Santos Zunzunegi zinema aditu eta unibertsitateko irakasleak udako ikastaroetan esandako berbak dira, hausnar pare batera behinik behin bultzatzen nautenak: batetik, erdal-dunek ere geroz eta zalantza gutxiagorekin diote zer den euskal literatura. Bigarren hausnarrak zinemagintzarekin

lotuta behar luke, baina ez du hausnar kategoria hartzen eta galdera askoan gelditzen zait kontua.

Ni ere ados nago zinemagintzak bere mintzaira propioa daukala, hainbat art eren batuketa batetik baina era berean narrazio mota guztiz autonomoa baitauka. Eta pertsonaiek darabiltzaten hizkuntzak, gidoilariak erabilitakoak edo zuzendariarenak ez dute zertan bat eta bera izan, errodatzerakoan laugarren bat aukeratu daiteke... baina geure alde ere egon liteke hori. Zertan horrenbeste diru xahutu filmak bikoizten, azken urteotan kontua hobetu a ren, espainiarrek sistematikoki mila bider hobeto egingo dutela jakinik, egingo dutenez? Gurea baino hiztun gehiagoko hizkuntzek —Portugalen, Herbeheretan, Danimarkan, Mexikon bertan— betidanik azpitoluak erabili dituzte. Gurean aitzakia, ohitura falta da, baina ohiturak sortu egiten dira. Ala norbait ohituta dago filmak euskaraz ikustera? Nor doa euskarara bikoiztutako filma ikustera, militantziaz ez bada? Eta bikoizketa horren diruarekin zenbat azpitolatu litezke, 20? 30? 50?

Euskaraz zinema entzuteko euskaldunek egindakoa izango da, horri euskal zinema deitu ala euskarazko. Egun laburmetraia gutxi batzuk direla? Baliteke, ez dakit 80ko hamarkadako esperientziekin *tabula rasa* egin behar ote den, zer ikasia denean baitago, baina oinarri sendoa osatzea beste ezer baino garrantzitsuagoa da. Eta jendea ez da falta. Aski da aspaldiko Espainiako filmetako kredituei erreparatzea, kontu horretan zenbat euskaldun dabilen ikusteko.

Baina ezin lehiatu. Lehia, betiko lehia! Eta dirua behar da, eta interesa, eta horretan sinestea, eta dirua euren delat eta isatsa ondoen mugitzen dienari hezurra eman go diela pentsatzen ez duten erakundeak. Helburua zirkuitu komertzialaren lehia ibiltzea bada, ondo, espainiarara jo dezagun, ingeleserako zubi. Baina europar zinemaren beste sare hori ere, bere minoritarioan, hor dago, eta Irango zinemaren edo Emir Kusturicaren arrakastak zerbait erakusten du, hizkuntzen gainetik. Hollywooden filma espainieraz, serbokroazieraz edo euskaraz egon antzera epaituko dute eta. ¶